

การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นของคนจนเมือง ในกรุงเทพมหานคร

The Intergenerational Mobility of the Urban Poor in Bangkok

ปรีตดา หวังเกียรติ

Paritta Wangkiat

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย
Department of Political Economy, Faculty of Economics, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
E-mail: Wparitta@gmail.com

บทคัดย่อ

บทบาทของเมืองในฐานะพื้นที่สร้างโอกาสให้บุคคลเลื่อนชั้นทางสังคม ถูกตั้งคำถามในช่วงสองทศวรรษหลัง เมื่อสัดส่วนคนจนเมืองเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ โดยมีความสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นในเขตเมือง งานวิจัยนี้จึงตรวจทานสถานการณ์การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นในกรุงเทพมหานครในเบื้องต้น ด้วยการวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและปริมาณในครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจน 30 ครอบครัว มีรุ่นพ่อแม่เป็นอดีตแรงงานอพยพไร้ทักษะ ตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานครช่วงทศวรรษที่ 2510-2530 อันเป็นช่วงเริ่มต้นการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ของประเทศไทย การศึกษาพบว่าตัวแทนรุ่นลูกจากครอบครัวกรณีศึกษาในภาพรวม สามารถยกระดับชั้นสังคมผ่านการศึกษา สองในสามมีระดับอาชีพสูงกว่ารุ่นพ่อแม่ แต่มีเพียงหนึ่งในสี่ที่สามารถยกระดับชั้นสังคมผ่านรายได้ ข้อค้นพบนี้มีความสัมพันธ์กับข้อจำกัดของรุ่นลูกในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและโอกาสด้านการพัฒนาทักษะภูมิหลังยากจนของพ่อแม่ยังคงมีอิทธิพลต่อโอกาสด้านเศรษฐกิจและความสามารถในการเลื่อนชั้นทางสังคมของรุ่นลูก

คำสำคัญ: การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่น คนจนเมือง แรงงานอพยพ

Abstract

The role of cities as drivers of intergenerational mobility has been questioned in the last two decades as urban poverty is rising in many cities worldwide. Some studies suggest that this phenomenon may relate to increasing economic inequality in urban areas. To have a preliminary understanding of the recent trends in intergenerational mobility in Bangkok, a megacity dubbed as an escalator for upward mobility, this research examines the social status of 30 families from poor backgrounds whose ancestries were unskilled laborers migrating

to Bangkok during the late 1960s to 1980s, a period in which Thailand's modern economic development took flight. The study found most of their children achieved upward mobility in education. Two thirds of them achieved upward mobility in occupation, and one quarter of them achieved upward income mobility. The finding relates to their limited access to quality education and skill development. Despite living in the city, their economic opportunities and integrational mobility were still influenced by the disadvantaged backgrounds of their ancestries.

Keywords: *Intergenerational mobility, Urban Poor, Migrant labor*

1. บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษให้หลัง นักเศรษฐศาสตร์หันมาให้ความสนใจกับการศึกษาสถานการณ์การเคลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่น (Intergenerational mobility) ในฐานะเครื่องมือบ่งชี้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หากประชากรในประเทศไม่มีการเคลื่อนชั้นทางสังคมขึ้นไปสู่สถานะที่ดีขึ้น หรือมีประชากรเพียงสัดส่วนน้อยเคลื่อนชั้นขึ้น ก็อาจบ่งชี้ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายทรัพยากร อันเป็นรากปัญหาของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง (Narayan et al., 2018) อย่างไรก็ดี งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประเทศตะวันตก ภูมิภาคเอเชียมีงานศึกษาด้านนี้จำกัด ทั้งที่เป็นภูมิภาคที่เศรษฐกิจเติบโตรวดเร็ว และมีความท้าทายจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม (Salze-Lozac'h, 2015)

ในประเทศไทย งานศึกษาการเคลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นได้รับความสนใจจากนักสังคมศาสตร์และนักมานุษยวิทยาในช่วงทศวรรษที่ 2520-2530 ภายหลังรัฐบาลไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปีพ.ศ. 2504 ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตเมือง กระตุ้นให้แรงงานชนบทอพยพออกจากถิ่นฐานเข้าสู่เมือง รวมทั้งในกรุงเทพมหานคร (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, 2546) ด้วยแรงงานเหล่านี้ไม่มีการศึกษาและทักษะขั้นสูง จึงมีรายได้ต่ำ มีสถานะเป็นคนจนเมือง (Endo, 2014)

งานศึกษาส่วนหนึ่งในช่วงนั้นพบประชากรในกรุงเทพฯและปริมณฑลมีการเคลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นดีขึ้น โดยรุ่นลูกจากครอบครัวที่มีรุ่นพ่อแม่เป็นแรงงานไร้ทักษะ สามารถเคลื่อนชั้นเป็นแรงงานที่มีทักษะ และมีการศึกษาสูงกว่ารุ่นพ่อแม่ (ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, 2524; Funatsu & Kagoya, 2003) ความสำเร็จในการเคลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่น มีความสัมพันธ์กับการขยายตัวของเมืองและการพัฒนาอุตสาหกรรม แม้แรงงานอพยพขาดการศึกษาและทักษะ แต่สามารถเข้าถึงทรัพยากร งาน และรายได้ การเคลื่อนชั้นทางสังคมจึงเกิดขึ้นในรุ่นลูกหลาน (Lipset & Bendix, 1959)

อย่างไรก็ดี บทบาทของเมืองในฐานะบันไดเลื่อนสู่การเคลื่อนชั้นทางสังคมกลับถูกตั้งคำถามในระยะหลัง เมื่อสัดส่วนคนจนเมืองเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ (Asian Development Bank, 2014) อัตราความยากจนในเขตเมืองลดช้ากว่าเขตชนบท (Ravallion & Sangraula, 2007) ผู้มีรายได้ต่ำในเมืองมีความยากลำบากในการเคลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มสูงขึ้นในเขตเมือง (United Nations, 2012) ความเหลื่อมล้ำขึ้น

ทางสังคมของผู้มีรายได้น้อยในเมือง ปრაกฏให้เห็นระหว่างโรคโควิด-19 ระบาด อัตราความยากจนในเมืองเพิ่มจากร้อยละ 4 เป็นร้อยละ 6 ในช่วงกลางปีพ.ศ. 2563 กรุงเทพฯมีสถานการณ์ความยากจนแย่มากที่สุด (United Nations, 2020)

ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต งานวิจัยนี้จึงตรวจทานสถานการณ์การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นในเบื้องต้น โดยศึกษา 30 ครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจน มีรุ่นพ่อแม่เป็นอดีตแรงงานอพยพไร้ทักษะ ตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯช่วงทศวรรษที่ 2510-2530 อันเป็นช่วงที่มีแรงงานอพยพไร้ทักษะหลังไหลเข้าสู่กรุงเทพฯมากที่สุด

การศึกษาประยุกต์ใช้แนวทางของสาขาสังคมศาสตร์ร่วมกับเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเปรียบเทียบสถานะทางสังคมของรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูกในครอบครัวกรณีศึกษา ด้วยตัวชี้วัด 3 ประเภท ได้แก่ ระดับการศึกษา ระดับอาชีพ และระดับรายได้ จากนั้นจึงสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนจากแต่ละครอบครัว ครอบคลุมประเด็นภูมิหลังของครอบครัวและวิธีการเข้าถึงทรัพยากรในเมือง ใช้ทฤษฎีการสะสมทุนของ Bourdieu (1986) หาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังของรุ่นพ่อแม่และผลลัพธ์ในรุ่นลูก เพื่ออธิบายที่มาของโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นในแต่ละครอบครัว

2. วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษารูปแบบการเลื่อนชั้นทางสังคมของครอบครัวที่มีภูมิหลังเป็นคนจนเมือง รุ่นพ่อแม่เป็นอดีตแรงงานอพยพไร้ทักษะ ตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ
- 2) ศึกษาปัจจัยที่เพิ่มและลดทอนโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมของครอบครัวกรณีศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยผสมผสานเชิงคุณภาพและปริมาณ ศึกษาครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจนรวม 30 ครอบครัว ซึ่งเป็นจำนวนเพียงพอที่พบความซ้ำซ้อนของข้อมูล (Charmaz, 2006) แบ่งวิธีการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

3.1 คัดเลือกครอบครัวกรณีศึกษา

คัดเลือกครอบครัวที่อาศัยในย่านใจกลางเมืองในเขตคลองเตย และย่านชานเมืองในเขตสายไหมและกรุงเทพมหานครบน พื้นที่ละ 15 ครอบครัว ด้วยการคัดเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ร่วมกับ วิธีการเลือกหน่วยตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ผ่านคำแนะนำจากผู้นำชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคม ได้แก่ กลุ่มสมัชชาคนจนและเครือข่ายชุมชนใต้สะพาน มีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

- 1) ในครอบครัวมีรุ่นพ่อแม่ เป็นอดีตแรงงานอพยพไร้ทักษะ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแออัดในกรุงเทพฯระหว่างช่วงการพัฒนาอุตสาหกรรมทศวรรษที่ 2510-2530 ปัจจุบันอาจยังอาศัยในชุมชนแออัดหรือย้ายออกแล้วก็ได้
- 2) ในครอบครัวมีรุ่นลูกอยู่ในวัยกำลังแรงงาน มีอายุ 25 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เห็นพัฒนาการทำงาน

3.2 ระบุและเปรียบเทียบระดับชั้นทางสังคมของตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูก

ระบุและเปรียบเทียบระดับชั้นทางสังคมของตัวแทนคนใดคนหนึ่งจากรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูก ด้วยตัวชี้วัด 3 ประเภท ได้แก่ 1) จำนวนปีการศึกษา เปรียบเทียบแบบ Absolute mobility 2) ระดับอาชีพ และ 3) ระดับควินไทล์รายได้ต่อหัว เปรียบเทียบแบบ Relative mobility โดยหาระดับเฉลี่ยในช่วงเวลา 5-10 ปี ในตอนที่ตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่

และรุ่นลูกมีช่วงวัยใกล้เคียงกัน การใช้ข้อมูลจากระดับเฉลี่ยสามารถลดความคลาดเคลื่อนในการเปรียบเทียบระดับชั้นทางสังคมข้ามรุ่น ได้ดีกว่าการเปรียบเทียบโดยใช้ข้อมูลจากปีใดปีหนึ่ง (Mazumder & Acosta, 2015)

ระดับควินไทล์รายได้คือหัวของตัวแทนแต่ละรุ่น เปรียบเทียบโดยอ้างอิงข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา และมีการปรับระดับควินไทล์รายได้ตามราคาสินค้าและภาวะเงินเฟ้อในแต่ละปี ส่วนการแบ่งระดับอาชีพประยุกต์จากงานวิจัย 2 ชั้น ซึ่งแบ่งระดับอาชีพด้วยความมั่นคงทางรายได้และความก้าวหน้าด้านตำแหน่งงาน (Goldthorpe, 2016) เกียรติภูมิอาชีพในสังคมไทยซึ่งผูกโยงกับความสูงต่ำทางอำนาจในแต่ละอาชีพ (สุรางค์ จันทวานิช, 2534) แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังต่อไปนี้

- 1) ระดับล่าง (ระดับ 1) คือ แรงงานไร้ทักษะ มีรายได้ไม่แน่นอน เช่น ลูกจ้างรายวัน ทหารเรือพลอย กรรมกรผู้ขับขี้อเตอร์ไซค์รับจ้าง คนเก็บของเก่า และเกษตรกรรับจ้าง
- 2) ระดับกลางล่าง (ระดับ 2) คือ แรงงานกึ่งมีทักษะ มีรายได้ไม่แน่นอน เช่น พนักงานในภาคผลิตและภาคบริการ ผู้ประกอบการรายย่อยที่ไม่ต้องลงทุนมาก เจ้าของร้านของชำ ช่าง ผู้รับเหมารายย่อย
- 3) ระดับกลางบน (ระดับ 3) คือ แรงงานมีทักษะ มีรายได้แน่นอน เช่น พนักงานบริษัทที่ได้รับเงินเดือนประจำ ข้าราชการระดับกลางถึงล่าง ทหาร ตำรวจ และผู้ประกอบการขนาดกลาง
- 4) ระดับบน (ระดับ 4) คือ แรงงานมีทักษะที่ รายได้แน่นอน ตำแหน่งงานมีความก้าวหน้า หรือมีความรู้เฉพาะ มีอำนาจต่อรองและตัดสินใจในการทำงาน เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดการบริษัท ข้าราชการระดับบน และกลุ่มวิชาชีพ

3.3 สัมภาษณ์เชิงลึก

สัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูกอย่างน้อย 1 คนจากทุกครอบครัว ในกรณีที่รุ่นใดรุ่นหนึ่งไม่สะดวกให้สัมภาษณ์ ให้สอบถามข้อมูลของสมาชิกรุ่นนั้นจากสมาชิกอีกรุ่นหนึ่ง การสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็น ภูมิหลังครอบครัว และวิธีการเข้าถึงทรัพยากรที่ใช้ดำรงชีวิต เพื่อวิเคราะห์หาที่มาของโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคม

3.4 ประมวลผลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

การประมวลผลประยุกต์ใช้แนวคิดการสะสมทุนของ Bourdieu (1986) เสนอว่า “ทุน” คือ ทรัพยากรทุกชนิดที่มีคุณค่าและจำเป็นต่อกิจกรรมการแข่งขันในสังคม ซึ่งกำหนดโอกาสและความสำเร็จของแต่ละบุคคล ทุนมี 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic capital) ได้แก่ เงินตราและทรัพย์สิน ที่สามารถเปลี่ยนมือหรือซื้อขายได้ทันที 2) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) แสดงออกผ่านรสนิยม ทักษะ และพฤติกรรมบางอย่างที่ได้รับการยอมรับจากสังคม หรือที่เรียกว่าอุปนิสัยโน้มเอียง (Habitus) หรืออาจสะท้อนผ่านผ่านวัตถุและสถาบัน เป็นคุณสมบัติที่ต้องใช้เวลาในการสะสม ไม่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนได้ และ 3) ทุนทางสังคม (Social capital) อยู่ในรูปแบบของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคน หรือสถาบัน ที่นำมาสู่โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร

Bourdieu เสนอว่าทุนแต่ละประเภทสามารถส่งผ่านและแปรรูปไปสู่ทุนอีกประเภท ยิ่งการส่งผ่านทุนทางเศรษฐกิจระหว่างคนในสังคมถูกกีดกันมากเท่าไร ยิ่งทำให้ทุนซ่อนเร้นในรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทาง

สังคม มีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางสังคมมากเท่านั้น จึงสามารถตั้งสมมติฐานได้ว่ารุ่นพ่อแม่ในครอบครัวกรณีศึกษาที่ไม่มีทักษะและการศึกษา อาจมีข้อจำกัดในการสะสมทุนทางเศรษฐกิจผ่านระบบตลาด จึงจำเป็นต้องพึ่งพาทุนประเภทอื่นนอกเหนือจากตลาดในรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม เพื่อเป็นทางผ่านสู่การเข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจที่จะส่งผ่านสู่รุ่นลูก ดังนั้น ความสามารถของรุ่นพ่อแม่ในการเข้าถึงทุนหลายประเภท อาจกำหนดความสามารถในการเลื่อนชั้นทางสังคมของรุ่นลูก

4. ผลการวิจัยและวิเคราะห์ผล

การเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ตัวแทนจากครอบครัวกรณีศึกษารวม 30 ครอบครัว กระทำในระหว่างวันที่ 20 มิถุนายน ถึง 31 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ 30 คนจากแต่ละครอบครัว มีช่วงอายุระหว่าง 43-75 ปี เป็นอดีตแรงงานอพยพไร้ทักษะ ส่วนมากทำงานนอกระบบ ตัวแทนจากรุ่นลูก 30 คน มีช่วงอายุระหว่าง 25-46 ปี ส่วนมากเกิดและโตในกรุงเทพฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องที่ภูมิลำเนาเดิมของพ่อแม่ มีผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกรวม 41 คน แบ่งเป็นตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ 26 คน เป็นแม่ 23 คน และพ่อ 3 คน ตัวแทนจากรุ่นลูก 15 คน เป็นลูกสาว 12 คน และลูกชาย 3 คน กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากเป็นเพศหญิง เพราะการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกิดขึ้นในช่วงกลางวัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แม่กำลังทำงานหรือกิจวัตรประจำวันในบ้านพักอาศัย ขณะที่ลูกสาวมีแนวโน้มอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันกับพ่อแม่มากกว่าลูกชาย เพราะต้องพึ่งพาพ่อแม่ในการเลี้ยงหลาน ผลการวิจัยและวิเคราะห์ผล แบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

4.1 ผลลัพธ์การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นในครอบครัวกรณีศึกษา

4.1.1 เปรียบเทียบด้วยระดับการศึกษา

ในตัวแทนจากรุ่นลูก 30 คน มี 28 คนที่มีจำนวนปีการศึกษาสูงกว่าตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ มีแนวโน้มเหมือนกันในเขตเมืองและชานเมือง อีก 2 คน มีจำนวนปีการศึกษาน้อยกว่าพ่อหรือแม่ (ตารางที่ 1) ตัวแทนจากรุ่นลูกร้อยละ 60 เรียนจบระดับปริญญาตรี ขณะที่ตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ร้อยละ 60 เรียนจบชั้นประถม นโยบายกระจายการศึกษาของรัฐบาลมีผลอย่างมากต่อการตัดสินใจของรุ่นพ่อแม่ในการสนับสนุนการศึกษาของรุ่นลูก

อย่างไรก็ดี 4 ใน 5 ของตัวแทนรุ่นที่เรียนจบชั้นปริญญาตรี เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ได้รับการจัดอันดับคุณภาพการเรียนการสอนอยู่ในอันดับกลางถึงรั้งท้าย เพราะไม่สามารถสอบเข้าสถาบันชั้นนำ หรือจำเป็นต้องเข้าสถาบันการศึกษาอยู่ใกล้บ้าน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายด้านการเดินทางและค่าที่พักอาศัย ดังนั้น ว่าแม้รุ่นลูกจะสามารถศึกษาในระดับปริญญาตรี แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ เมื่อพ่อแม่มีทรัพยากรจำกัด จึงสามารถลงทุนกับการศึกษาของลูกได้เพียงบางคนเท่านั้น โดยใน 30 ครอบครัวกรณีศึกษา พ่อแม่ให้กำเนิดลูกทั้งหมดรวม 77 คน มี 28 คน หรือเพียงหนึ่งในสามที่เรียนจบระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า

4.1.2 เปรียบเทียบด้วยลักษณะอาชีพ

ตัวแทนจากรุ่นลูก 19 คน มีระดับอาชีพสูงกว่าพ่อหรือแม่ อีก 11 คน มีระดับอาชีพเทียบเท่ากับพ่อหรือแม่ (ตารางที่ 1) รุ่นลูกมีแนวโน้มทำงานในระบบมากกว่าพ่อแม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อจำแนกประเภทอาชีพ พบว่าตัวแทนจากรุ่นลูกอยู่ในตำแหน่งงานที่ไม่มั่นคง โดยเฉพาะกลุ่มที่อาศัยในเขตเมือง ซึ่งจำเป็นต้องเลือกที่ทำงานใกล้บ้านเพื่อประหยัด

ค่าใช้จ่าย รอบบ้านเป็นพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและศูนย์กลางบริษัทชั้นนำที่มีการแข่งขันด้านการสมัครงานสูง รุ่นลูกที่จบการศึกษาจากสถาบันระดับกลางถึงล่าง จึงมักได้งานประเภทลูกจ้างรายวันหรือลูกจ้างชั่วคราวในภาคบริการ ซึ่งไม่ต้องใช้ทักษะสูงมาก และตำแหน่งงานสามารถแทนที่ด้วยลูกจ้างคนอื่น ส่วนตัวแทนจากรุ่นลูกที่อาศัยในเขตชานเมือง มีแนวโน้มทำงานที่มั่นคงกว่า เพราะอาศัยใกล้โรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทด้านการผลิต มีแนวโน้มจ้างงานในระยะยาว แต่เป็นงานที่ไม่มีความก้าวหน้าทางตำแหน่ง เช่น งานด้านธุรการ งานขายทางโทรศัพท์ และลูกค้าสัมพันธ์ เป็นต้น

4.1.3 เปรียบเทียบด้วยระดับควินไทล์รายได้ต่อหัว

มีตัวแทนจากรุ่นลูกเพียง 8 คน ที่มีระดับควินไทล์รายได้ต่อหัวสูงกว่าตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ 12 คนมีระดับเทียบเท่า 10 คนมีระดับต่ำกว่า (ตารางที่ 1) การเลื่อนระดับขึ้นลงไม่มีความสัมพันธ์ชัดเจนกับระดับการศึกษา อาชีพ และเขตที่พักอาศัย แต่มีความสัมพันธ์กับข้อจำกัดด้านการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และการเปลี่ยนแปลงของความต้องการในตลาดแรงงาน ในตอนที่รุ่นพ่อแม่อพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ เป็นช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรมสมัยใหม่ มีความต้องการแรงงานไร้ทักษะหลายตำแหน่ง รุ่นพ่อแม่ส่วนใหญ่เข้าถึงช่องทางหารายได้มากกว่าหนึ่งอาชีพ บางรายก้าวขึ้นมาเป็นผู้ประกอบการรายย่อยได้สำเร็จ นอกจากนี้ พบว่าตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ที่ไม่สามารถสะสมทุนทรัพย์ได้ ส่วนมากเคยประสบอุบัติเหตุชีวิต เช่น มีคนในครอบครัวเสียชีวิต หรือตนเองการหย่าร้าง

ตารางที่ 1 จำนวนปีการศึกษา ระดับอาชีพ รายได้ต่อเดือนต่อหัว และควินไทล์รายได้ต่อหัวของตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูก

ครอบครัว	จำนวนปีการศึกษา		ระดับอาชีพ (1-4)		รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ Quintile (ปี พ.ศ.)	
	รุ่นพ่อแม่	รุ่นลูก	รุ่นพ่อแม่	รุ่นลูก	รุ่นพ่อแม่*	รุ่นลูก**
กลุ่ม A ครอบครัวที่มีรุ่นลูกทุกคนจบการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี						
1	4	16 +	เจ้าของร้านของชำ (2)	รับช่วงร้านของชำ (2) =	40,000/ Q5 (2537-2541)	10,000/ Q3 -
3	18	18 =	นักสังคมสงเคราะห์ (3)	นักวิจัย อาจารย์พิเศษ (4) +	25,000/ Q5 (2541-2545)	100,000/ Q5 =
5	12	16 +	พนักงานธนาคาร (3)	พนักงานบริษัทสื่อสาร (3) =	2,500/ Q4 (2531-2537)	26,000/ Q4 =
16	9	18 +	ขนส่ง/ขายของชำ (2)	พนักงานข้าราชการ (3) +	4,000/ Q4 (2539-2543)	55,000/ Q5 +
กลุ่ม B ครอบครัวที่มีลูกอย่างน้อย 1 คน แต่ไม่ทุกคน จบการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี						
2	6	16 +	ช่างคิดเหล็กรับจ้าง (2)	ช่างตรวจซ่อม บริษัท (3) +	5,000/ Q4 (2539-2543)	16,000/ Q4 =
4	7	16 +	แม่บ้านรับจ้างรายวัน (1)	ช่างตรวจซ่อม บริษัท (3) +	3,000/ Q4 (2531-2535)	25,000/ Q4 =
6	2	16 +	ผู้รับเหมารายย่อย (2)	พนักงานรัฐวิสาหกิจ (3) +	2,000/ Q4 (2531-2535)	40,000/ Q5 +
7	14	16 +	แผลงลอยขายอาหาร (1)	พนักงาน ร้านกาแฟ (2) +	20,000/ Q5 (2525-2530)	10,000/ Q3 -
9	9	16 +	แม่บ้านประจำบริษัท (2)	ช่างตรวจซ่อม บริษัท (3) +	10,000/ Q5 (2541-2545)	17,000/ Q4 -
17	12	18 +	พนักงานเก็บขยะของรัฐ (2)	พนักงานฝ่ายธุรการ (3) +	3,000/ Q4 (2535-2539)	23,000/ Q4 =
18	4	18 +	แม่บ้านรับจ้างรายวัน (1)	นักบัญชี (4) +	300/ Q1 (2531-2537)	140,000/ Q5 +
19	6	16 +	ผู้รับเหมารายย่อย (2)	พนักงานฝ่ายขาย (3) +	2,400/ Q3 (2537-2541)	20,000/ Q4 +
20	7	16 +	ผู้รับเหมารายย่อย (2)	พนักงานฝ่ายขาย (3) +	10,000/ Q5 (2537-2541)	17,000/ Q4 -
21	4	16 +	รับจ้างร้อยพวงมาลัย (1)	ฝ่ายลูกค้าสัมพันธ์ (3) +	4,000/ Q5 (2531-2537)	24,000/ Q4 -
22	6	16 +	รับจ้างร้อยพวงมาลัย (1)	พนักงานฝ่ายธุรการ (3) +	1,200/ Q3 (2531-2537)	11,000/ Q3 =

ครอบครัวที่	จำนวนปีการศึกษา		ระดับอาชีพ (1-4)		รายได้เฉลี่ยต่อเดือน/ Quintile (ปี พ.ศ.)	
	รุ่นพ่อแม่	รุ่นลูก	รุ่นพ่อแม่	รุ่นลูก	รุ่นพ่อแม่*	รุ่นลูก**
23	3	16 +	พนักงานเสิร์ฟ (1)	พนักงานฝ่ายขาย (3) +	2,000/ Q4 (2531-2535)	20,000/ Q4 =
24	4	16 +	รับจ้างร้อยพวงมาลัย (1)	พนักงานฝ่ายต้อนรับ (3) +	400/ Q1 (2531-2537)	20,000/ Q4 +
25	6	16 +	ช่างเสริมสวย (2)	พนักงานฝ่ายผลิต (3) +	40,000/ Q5 (2541-2545)	20,000/ Q4 -
26	1	16 +	เก็บของเก่า (1)	ผู้ช่วยฝ่ายบัญชี (3) +	3,000/ Q2 (2537-2541)	11,000/ Q3 +
กลุ่ม C ครอบครัวที่ไม่มีลูกสักคนเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี						
8	4	14 +	แผงลอยขายอาหาร (1)	พนักงานร้านอาหาร (2) +	1,200/ Q3 (2531-2535)	8,000/ Q3 =
10	4	9 +	เจ้าของร้านของชำ (2)	พนักงานร้านอาหาร (2) =	20,000/ Q5 (2533-2540)	8,000/ Q3 -
11	9	8 -	แผงลอยขายอาหาร (1)	รับส่งอาหาร (1) =	25,000/ Q5 (2535-2540)	10,000/ Q3 -
12	0	9 +	แผงลอยขายอาหาร (1)	ลูกจ้างในคลังสินค้า (2) +	3,000/ Q4 (2535-2341)	12,000/ Q4 =
13	4	12 +	เจ้าของร้านของชำ (2)	ลูกจ้างในคลังสินค้า (2) =	15,000/ Q5 (2540-2545)	20,000/ Q4 -
14	3	6 +	ลูกจ้างโรงงานรายวัน (1)	ขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง (1) =	480/ Q2 (2527-2533)	6,000/ Q2 =
15	0	6 +	กรรมกร (1)	รับจ้างรายวัน (1) =	1,500/ Q2 (2541-2547)	6,500/ Q2 =
27	6	9 +	แม่บ้านประจำบริษัท (2)	พนักงานร้านอาหาร (2) =	10,000/ Q5 (2541-2545)	12,000/ Q4 -
28	8	9 +	ลูกจ้างโรงงานรายวัน (1)	รับจ้างรายวัน (1) =	9,000/ Q4 (2545-2551)	10,000/ Q3 -
29	4	6 +	กรรมกร (1)	รับจ้างรายวัน (1) =	1,500/ Q2 (2541-2547)	8,000/ Q3 +
30	0	0 =	กรรมกร (1)	แม่บ้าน (1) =	1,000/ Q1 (2541-2547)	4,000/ Q2 +
ความหมายสัญลักษณ์: + ระดับสูงกว่ารุ่นพ่อแม่ / = ระดับเทียบเท่ารุ่นพ่อแม่ / - ระดับต่ำกว่ารุ่นพ่อแม่						
*รายได้เฉลี่ยต่อเดือนรุ่นพ่อแม่ตอนอายุใกล้เคียงกับลูกในปัจจุบัน						
**รายได้ต่อเดือนรุ่นลูก อ้างอิงรายได้ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 - มกราคม พ.ศ. 2563						

ในทางตรงข้าม ตัวแทนจากรุ่นลูกเผชิญกับตลาดแรงงานที่มีแนวโน้มต้องการแรงงานทักษะขั้นสูง เพื่อมาตอบโจทย์ความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีในภาคการผลิตและบริการในปัจจุบัน แต่รุ่นลูกไม่มีความสามารถและคุณสมบัติเข้าถึงงานประเภทนี้ จำเป็นต้องทำงานในตำแหน่งงานที่ไม่มีความก้าวหน้า มีค่าแรงตึงตัว ชั่วโมงการทำงานยาวนาน ไม่มีโอกาสพัฒนาทักษะใหม่ นอกจากนี้ ตัวแทนจากรุ่นลูกเกือบ 2 ใน 3 มีภาระหนี้สิน 1 ใน 3 เป็นกำลังหลักในการเลี้ยงดูสมาชิกทุกคนในครอบครัว รุ่นลูกจาก 26 ครอบครัวต้องช่วยออกค่าใช้จ่ายในบ้าน รวมทั้งค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ที่รายได้ลดลงเมื่อเข้าสู่วัยใกล้ชรา การเลื่อนชั้นทางสังคมผ่านระดับรายได้ในรุ่นลูกจึงยังไม่เกิดความเปราะบางของรุ่นลูกยังปรากฏให้เห็นในช่วงโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งตัวแทนจากรุ่นลูก 14 คนในครอบครัวกรณีศึกษา ตกงานหรือถูกลดเงินเดือน และมีระดับควินไทล์รายได้ลดลง

4.2 ที่มาของความสามารถในการเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่น

เมื่อประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีการสะสมทุนของ Bourdieu ในการวิเคราะห์วิธีการเข้าถึงทรัพยากรของครอบครัวกรณีศึกษา พบว่าความสามารถในการเลื่อนชั้นทางสังคมในรุ่นลูก สัมพันธ์กับวิธีการระดมทุนประเภทต่างๆ

ในรุ่นพ่อแม่ การศึกษาของลูกเป็นกิจกรรมที่รุ่นพ่อแม่มีการระดมทุนเข้มข้นที่สุด โดยร้อยละ 80 ของตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ให้ความเห็นว่าการศึกษาเป็นคุณสมบัติหลัก ที่จะยกระดับสถานะของรุ่นลูกให้ดีกว่าตนเอง ทุนทางเศรษฐกิจซึ่งอยู่ในรูปแบบของรายได้ที่ตนหามา จึงถูกนำไปใช้จ่ายกับการศึกษาของลูกมากที่สุด

ดังนั้น สามารถจัดกลุ่มครอบครัวออกเป็น 3 กลุ่มตามความสำเร็จในทัศนคติของรุ่นพ่อแม่ ได้แก่ 1) ครอบครัวที่มีลูกทุกคนจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี หรือ กลุ่ม A 2) ครอบครัวที่มีลูกอย่างน้อย 1 คน แต่ไม่ทุกคน จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี หรือ กลุ่ม B และ 3) ครอบครัวที่ไม่มีลูกสักคนจบปริญญาตรี หรือ กลุ่ม C โดยตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่มีการระดมทุนทางเศรษฐกิจผ่าน 3 ช่องทางหลัก ได้แก่

4.2.1 ช่องทางที่เป็นทางการ

คือ ช่องทางเข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจในระบบตลาด ผ่านการแลกเปลี่ยนแรงงานกับค่าจ้าง หรือแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการด้วยเงินตรา ตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ในกลุ่ม A ส่วนมากมีทักษะการค้าขาย ซึ่งส่งต่อจากรุ่นพ่อแม่ในรุ่นปู่ย่าตายาย เมื่ออพยพมาเป็นกรรมกรในกรุงเทพฯ ได้ไม่นาน สามารถก้าวขึ้นเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในด้านค้าปลีกและการขนส่ง มีอำนาจผูกขาดสินค้าและบริการภายในชุมชนระดับหนึ่ง จึงมีรายได้ค่อนข้างมั่นคงและต่อเนื่อง

ส่วนรุ่นพ่อแม่ในกลุ่ม B และ C ส่วนมากมีรุ่นปู่ย่าตายายเป็นเกษตรกรหรือกรรมกร มักทำงานรับจ้างตลอดช่วงชีวิต บางคนมาเรียนรู้ทักษะใหม่ในกรุงเทพฯ แล้วก้าวขึ้นมาเป็นผู้ประกอบการ แต่อยู่ในประเภทธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง เช่น ช่างเสริมสวย หาบเร่แผงลอย และผู้รับเหมารายย่อย พึ่งพาลูกค้าภายนอกชุมชนเป็นหลัก เป็นสินค้าหรือบริการที่ลูกค้าสามารถชะลอการซื้อขายได้ จึงมีรายได้ค่อนข้างผันผวน ดังนั้น ความสามารถในการระดมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อส่งต่อสู่การศึกษาของลูก ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้นๆ จึงมีสมาชิกรุ่นลูกที่เรียนจบในช่วงที่รุ่นพ่อแม่มีรายได้ดี และมีรุ่นลูกที่หลุดออกจากระบบการศึกษาในช่วงที่รุ่นพ่อแม่มีรายได้ตกต่ำ

4.2.2 ช่องทางที่ไม่เป็นทางการ

คือ ช่องทางการเข้าถึงโอกาสในการระดมทุนทางเศรษฐกิจ โดยไม่ใช้การแลกเปลี่ยนแรงงานกับค่าจ้าง หรือแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการด้วยเงินตราในระบบตลาด หรือเป็นช่องทางนอกระบบตลาดที่ปรากฏในรูปแบบของทุนทางสังคม ด้วยการใช้อุปกรณ์ความสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจ หรือทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเรียนรู้พฤติกรรม คุณลักษณะ หรือวิธีการเฉพาะบางอย่างที่นำไปสู่การยอมรับในกลุ่มบุคคลหรือสังคมหนึ่ง แล้วเพิ่มโอกาสการเข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจ พบการใช้ช่องทางที่ไม่เป็นทางการ 5 ลักษณะ ได้แก่

1) มี 8 ครอบครัว ที่รุ่นพ่อแม่ความสัมพันธ์กับคนในภาครัฐ ภาคประชาสังคม มูลนิธิ หรือเป็นคณะกรรมการชุมชน อันนำไปสู่การเข้าถึงรายได้และทุนการศึกษาให้กับลูก รุ่นพ่อแม่บางครอบครัวเรียนรู้วัฒนธรรมการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ จนได้รับการยอมรับความไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน และได้รับค่าตอบแทน

2) มี 6 ครอบครัว ที่รุ่นพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจรายบุคคล กลุ่มผู้มีอิทธิพลในชุมชน หรือนักการเมือง ซึ่งนำพาไปสู่การเข้าถึงงาน รายได้ เงินให้ด้วยเสนหา หรือเงินใส่ซองขาว

3) มี 3 ครอบครัว ที่รุ่นพ่อแม่จ่ายสินบนให้เจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อเข้าถึงพื้นที่ขายของ สิทธิในการเดินรถรับจ้าง หรือตำแหน่งงานในหน่วยงานรัฐ แม้รุ่นพ่อแม่ไม่เห็นด้วยกับการจ่ายสินบน แต่ก็ยอมรับพฤติกรรมนี้ในฐานะวัฒนธรรมของกลุ่มคนหนึ่งที่สามารรถประกันการเข้าถึงรายได้กับตนเอง

4) มี 7 ครอบครัว ที่รุ่นพ่อแม่ทำธุรกิจสีเทา เช่น วิ่งโต๊ะบอล ขายหวยใต้ดิน เล่นพนัน ปลอ่ยก๊วนอกระบบ หรือขายยาเสพติด โดยมักทำควบคู่กับงานในช่องทางที่เป็นทางการ

5) มี 3 ครอบครัว ที่รุ่นแม่แต่งงานข้ามชนชั้น หรือเป็นภรรยาคนที่สองของครอบครัวที่มีฐานะดีกว่า

รุ่นพ่อแม่ของทุกครอบครัวในกลุ่ม A ใช้อย่างน้อยสองช่องทางที่ระบุตามลักษณะข้างต้น ในครอบครัวกลุ่ม B มีรุ่นพ่อแม่ 7 จาก 15 ครอบครัว และครอบครัวในกลุ่ม C มีรุ่นพ่อแม่ 4 จาก 11 ครอบครัว ที่ใช้เพียงช่องทางใดช่องทางหนึ่งหรือสองช่องทางร่วมกัน ช่องทางที่ไม่เป็นทางการมีความสำคัญเทียบเท่ากับช่องทางที่ไม่เป็นทางการ เพราะเพิ่มโอกาสการเข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจ ภายใต้อำนาจคัดค้านทักษะและการศึกษาของรุ่นพ่อแม่ ในรุ่นลูกกลุ่ม A และ B ความเข้มข้นของการใช้ช่องทางที่ไม่เป็นทางการลดลง เพราะสามารถเข้าถึงงานในระบบ อย่างไรก็ตาม รุ่นลูกในกลุ่ม C ซึ่งมีอำนาจคัดค้านทักษะและการศึกษา ยังต้องพึ่งพาช่องทางที่ไม่เป็นทางการ เช่น รายได้จากหวยใต้ดินและยาเสพติด

4.2.3 การเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ

รุ่นพ่อแม่และรุ่นลูกในครอบครัวกรณีศึกษาเข้าถึงทรัพยากรของรัฐอย่างจำกัด มีตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่เพียง 8 คนจาก 30 คน ที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของรัฐในช่วงวัยสร้างตัว ด้วยการมีสมาชิกในครอบครัวทำงานในหน่วยงานรัฐ หรือทำงานร่วมกับรัฐ จึงสามารถเข้าถึงเงินกู้ ทุนการศึกษา ลูก บ้านพักสวัสดิการ ค่าตอบแทนโครงการ เบี้ยเลี้ยง หรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์จากภาครัฐ หรือด้วยการรับสิทธิประโยชน์จากกองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์ออมทรัพย์ หรือนโยบายเฉพาะในแต่ละยุครัฐบาล ครั้งหนึ่งของตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่กลุ่มนี้ สามารถส่งลูกเรียนจบปริญญาตรีทุกคน หรือเรียนจบอย่างน้อย 1 คน สะท้อนว่าการเข้าถึงทรัพยากรของภาครัฐ ช่วยเพิ่มความสามารถของรุ่นพ่อแม่ในการระดมทุนเพื่อส่งผ่านสู่การศึกษาของลูก

ในรุ่นลูก มีเพียง 13 คน จาก 30 คน ที่เข้าถึงทรัพยากรของรัฐนอกเหนือจากโครงการรัฐสวัสดิการถ้วนหน้า ในจำนวนนี้มี 3 คนเข้าทำงานในหน่วยงานรัฐ หรือทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สร้างในรุ่นพ่อแม่ มีระดับรายได้ที่เติบโตแบบก้าวกระโดด 5 คนเข้าถึงทุนการศึกษาของภาครัฐผ่านพ่อหรือแม่ที่ทำงานในหน่วยงานรัฐ หรือมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐผ่านองค์กรภาคเอกชน 8 คนได้รับสิทธิของทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา

5. สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยนี้ศึกษาการเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นใน 30 ครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจน มีรุ่นพ่อแม่เป็นแรงงานอพยพไร้ทักษะ ตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ ในทศวรรษที่ 2510-2530 อันเป็นช่วงเริ่มต้นการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ของประเทศไทย พบว่าตัวแทนจากรุ่นลูกในครอบครัวกรณีศึกษา มีระดับการศึกษาและระดับอาชีพในภาพรวมดีกว่ารุ่นพ่อแม่ ตัวแทนจากรุ่นลูกใน 28 ครอบครัว มีจำนวนปีการศึกษาสูงกว่ารุ่นพ่อแม่ ร้อยละ 60 เรียนจบระดับปริญญาตรีหรือ

สูงกว่า ตัวแทนจากรุ่นลูกใน 19 ครอบครัวมีระดับอาชีพสูงกว่ารุ่นพ่อแม่ มีแนวโน้มทำงานในระบบ ต่างจากรุ่นพ่อแม่ ที่ส่วนมากทำงานนอกระบบ เพราะไม่มีทักษะและการศึกษาสูง

อย่างไรก็ดี 4 ใน 5 ของตัวแทนรุ่นที่เรียนจบชั้นปริญญาตรี เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพการเรียนการสอนอยู่ในระดับกลางถึงต่ำ จึงส่งผลกระทบต่อข้อจำกัดด้านทักษะ ดังนั้น แม้รุ่นลูกทำงานในระบบ แต่ก็เป็งานที่ไม่มีควมก้าวหน้าทางตำแหน่งและรายได้ สามารถแทนที่ด้วยลูกจ้างคนอื่น ข้อจำกัดนี้ยังส่งผลกระทบต่อระดับควนไทล์ รายได้ต่อหัวของรุ่นลูก โดยมีตัวแทนจากรุ่นลูกจาก 8 ครอบครัว ที่มีระดับควนไทล์รายได้ต่อหัวสูงกว่าตัวแทนจากรุ่นพ่อแม่ 12 ครอบครัวมีระดับเทียบเท่า และ 10 ครอบครัวมีระดับต่ำกว่า นอกจากนี้ รุ่นลูกเกือบ 2 ใน 3 มีภาระหนี้สิน 1 ใน 3 เป็นกำลังหลักเลี้ยงดูสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว

เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังของแต่ละครอบครัว พบว่าภูมิหลังของพ่อแม่มีอิทธิพลในการกำหนดผลลัพธ์การเลื่อนชั้นทางสังคมในรุ่นลูก ครอบครัวที่รุ่นลูกมีโอกาสเลื่อนชั้นทางสังคมในทางที่ดีขึ้น ส่วนมากมีรุ่นพ่อแม่ที่สามารถเข้าถึงทุนทางเศรษฐกิจผ่านช่องทางที่เป็นทางการในระบบตลาด ร่วมกับช่องทางที่ไม่เป็นทางการในรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรม ด้วยการเรียนรู้พฤติกรรม คุณลักษณะ หรือวิธีการเฉพาะ ที่นำไปสู่การยอมรับจากคนในหน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม และวงการธุรกิจสืเทา และในรูปแบบของทุนทางสังคม ด้วยการใช้อุปกรณ์ช่วยความสัมพันธ์เพื่อเข้าถึงโอกาสเพิ่มรายได้ จากหน่วยงานรัฐ เศรษฐี ผู้มีอิทธิพล และนักการเมือง สะท้อนว่าระบบตลาดยังไม่กระจายทรัพยากรและโอกาสให้ครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจนอย่างแท้จริง ข้อจำกัดในรุ่นพ่อแม่ยังส่งผลกระทบต่อข้อจำกัดด้านความสามารถและทักษะของรุ่นลูก จึงมีแนวโน้มที่รุ่นลูกไม่สามารถเลื่อนชั้นขึ้นแบบก้าวกระโดด

อย่างไรก็ดี ข้อมูลด้านระดับรายได้ในรุ่นพ่อแม่อาจมีความคลาดเคลื่อน เพราะอาศัยข้อมูลจากความทรงจำของผู้ให้สัมภาษณ์ งานวิจัยนี้ศึกษาการเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นเพียงในระดับครอบครัวเพียงเบื้องต้น และมีข้อจำกัดด้านวิธีการคัดเลือกครอบครัวศึกษา จึงไม่อาจสะท้อนแนวโน้มการเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นในระดับภาพรวมของกรุงเทพฯ งานศึกษาในอนาคตอาจขยายไปสู่การศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อให้เห็นแนวโน้มสถานการณ์เลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่นในภาพรวม

6. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผศ.ดร. ธานี ชัยวัฒน์ และ ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร ที่ปรึกษางานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งขอขอบคุณผู้ให้องค์ความรู้และคำแนะนำเพิ่มเติมในระหว่างการทำวิจัย ได้แก่ ดร.ศยามล เจริญรัตน์ ดร. ชิคะ ชิโนะฮาระ คุณวิมล ถวิลพงษ์ และคุณสุภาพร นิทานนท์

7. เอกสารอ้างอิง

ดิรันนท์ อนวัชศิริวงศ์. (2524). อิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสื่อมวลชน ที่มีต่อการเลื่อนชั้นทางสังคม.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. (2546). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2534). *การจัดช่วงชั้นทางสังคม เกียรติภูมิของอาชีพต่างๆ ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Asian Development Bank. (2014). *Urban poverty in Asia*. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-58). Westport, CT: Greenwood.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications Press.
- Endo, T. (2014). *Living with risk: Precarity and Bangkok's urban poor*. Singapore: NUS Press.
- Funatsu, T., and Kagoya, K. (2003). The middle classes in Thailand: The rise of the urban intellectual elite and their social consciousness. *The Developing Economies*, 41(2), 243–63. doi: 10.1111/j.1746-1049.2003.tb00940.x
- Goldthorpe, J.H. (2016). Social class mobility in modern Britain: Changing structure, constant process. *Journal of the British Academy*, 4, 89–111. doi: 10.5871/jba/004.089
- Lipset, S.M., and Bendix, R. (1959). *Social Mobility in Industrial Society*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Mazumder, B., and Acosta, M. (2015). Using occupation to measure intergenerational mobility. *The Annual of the American Academy of Political and Social Science*, 657(1), 174-193. doi: 10.1177/0002716214552056
- Narayan, A., et al. (2018). *Fair Progress?: Economic Mobility across Generations around the World*. Equity and Development, Washington DC: World Bank.
- Oxford Policy Management., and United Nations (2020). Social impact assessment of COVID-19 in Thailand. Retrieved December 20, 2020 from <https://www.unicef.org/thailand/reports/social-impact-assessment-covid-19-thailand>
- Ravallion, M., Chen, S., and Sangraula, P. (2007). New evidence on the urbanization of global poverty. *Population and Development Review*, 33(4), 667-701. doi: 10.1111/j.1728-4457.2007.00193.x
- Salze-Lozac'h, V. (2015). Economic Mobility and Inclusive Growth in Asia: The Need for Improved Public-private Collaboration. In T. Kim and A. Mulakala (Ed.), *Social Mobility: Experiences and Lessons from Asia*. South Korea: Korean Development Institute and The Asia Foundation.
- United Nations Human Settlements Programme. (2012). State of the world's cities report 2012/2013. Retrieved January 12, 2020 from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/745habitat.pdf>